

Thema

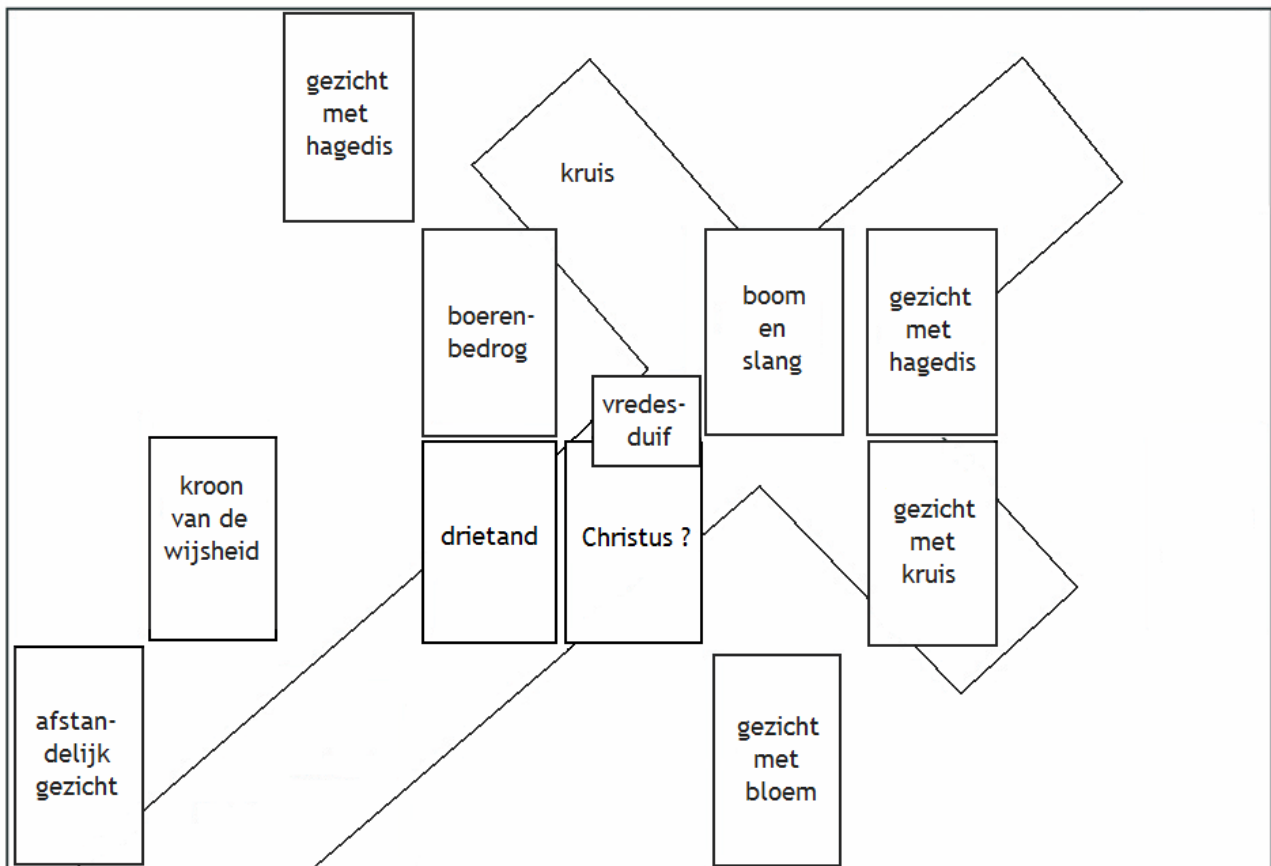
Het hongerdoek heeft als thema vrede.
Elk ontwikkelingsproces veronderstelt vrede.
En vrede is niet voorstelbaar zonder ontwikkelingsprocessen.

Het verlangen naar een vreedzame wereld
heeft alles met het wezen van mensen te maken.
Wat is de mens? Hoe is de mens?

De mens en zijn relatie tot medemensen,
tot de natuur en tot God
staan in het middelpunt van het leven.
Deze dialoog is het centrale thema van het hongerdoek.

Het doek wil een proces voor de kijker op gang brengen:
door samen te kijken, 'ogen-blikken',
kan het gebeuren, dat er een visioen, een droom van vrede ontstaat,
aangewakkerd en verder gedragen.

Overzicht hongerdoek

Kijkrichting

Dit doek moet niet in een bepaalde volgorde bekeken worden.

Het is een meditatief doek, dat je langzaam op je moet laten inwerken.
Het biedt een bonte mengeling van gezichten en vreemde tekens.

Het doek heeft de vorm van een drieluik.

De gezichten verbeelden niet alleen maar mensen en hun vergankelijkheid.

De hele schepping is symbolisch aanwezig en met de mensen verweven.

De compositie wordt bijeengehouden door het donkerblauwe kruis.

In het centrum van het doek rust de vredesduif.

Verder kijken

Gezichten

Voor mensen bestaat er niets spannenders dan gezichten.
El Loko, de kunstenaar, toont ons met deze universele wereldgezichten
de rijkdom aan verschillende menselijke individuen
zonder daarbij de gezamenlijkheid te veronachtzamen.

Drie maal 12 verschillende gezichten kijken ons aan.
De drie groepen geven aan dat mensen met elkaar verbonden zijn:
met vrienden, met *-overleden-* familie en met de cultuur.

De gezichten zijn getekend als Afrikaanse maskers.
Helder rood, okergeel, zwart en ultramarijnblauw komen ons tegemoet.
Het zijn de kleuren van de mensen op deze wereld.
Het blauw van het kruis komt terug in de gezichten van de mensen.

Dit hongerdoek is als een tapijt dat geweven is van menselijke gezichten.
Ieder gezicht is een individu en ieder gezicht geeft een universele mens weer:
wereldgezichten.

Alle gezichten vertonen emoties.
Sommige gezichten zijn spiegels van blijdschap, anderen van droefenis.
In Afrika liggen blijdschap en droefenis, oorlog en vrede vaak dicht bij elkaar.
Andere gezichten zijn 'getekend' met littekens en krassen opgelopen in oorlogsgeweld.

Op alle gezichten zijn bijzondere tekens gedrukt:
de drietand -universeel teken van geweld-,
de kroon van de wijsheid, hagedissen, letters, bladen en bloemen.
Anderen zijn getatoeëerd met Afrikaanse mythologische symbolen
voor de mens, de eeuwigheid, de natuur en de wereld.

Het zwarte gezicht op het kruis -*centrum van het doek*-
is waarschijnlijk Jezus. Maar Jezus is vooral zichtbaar
in de gezichten van de mensen; een teken dat God
dicht bij de mensen wil zijn; in mensen herkenbaar is.
Soms bedekt het kruis met een blauwe schaduw gezichten,
andere blijven volledig zichtbaar. Herkennen wij in hen dat ze beeld van God zijn?

Elk gezicht vertelt een eigen levensverhaal.
Ze vertellen verhalen van dood en leven, van oorlog en vrede.
Het zijn de ogen van andere mensen die ons aankijken
en waaraan we ons kunnen spiegelen. Zo ontstaat er een dialoog.

De gezichten stellen ons indringende vragen:

- ♦ erkennen we het anderszijn van de ander?
- ♦ eerbiedigen we de waardigheid van de ander?
- ♦ hebben we respect voor elkaar?
- ♦ herkennen we onszelf, onze geloofsgemeenschap, in de gezichten?
- ♦ wat zijn voor ons tekens van vrede en oorlog, van wijsheid, van vruchtbaarheid?

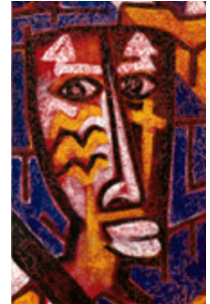
Enkele gezichten nader bekeken

-rechterpaneel, 3^e rij, links- **Gezicht met kruis**

Dit krachtige en kalme gezicht komt uit het blauw van het kruis naar voren.

De tekens op dit gezicht herinneren aan Afrikaanse littekens, tatoeëringen en beschilderingen.

De tatoeëringen hebben verschillende functies. Ze tonen de geloofsovertuiging van een bevolkingsgroep, geven aan bij welke familie of stam men hoort, ze markeren bijzondere momenten in het leven en versieren het lichaam.

Op de rechterwang is een opgericht kruis getekend. Is het een kopie van het blauwe kruis of is het een afdruk van de eigen levensgeschiedenis?

Kroon van wijsheid -linkerpaneel, 3^e rij, midden-

Het open gezicht straalt kracht en kalmte uit.

Het is versierd met een kroon.

De kroon symboliseert zowel de macht als de wijsheid. Daarmee is de kroon zowel een positief als een negatief symbool.

De kroon als machtsymbool gaat over machtsmisbruik. Als symbool van wijsheid is het positief.

Is de kroon op het doek een verbeelding van een rechtvaardige koning? Verwijst het beeld naar koning Salomo of naar zijn zoon en de koningin van Sheba? Kan hier ook gedacht worden aan Psalm 111,10: *'Het begin van wijsheid is ontzag voor de Heer, wie leeft naar zijn wet, getuigt van goed inzicht'*.

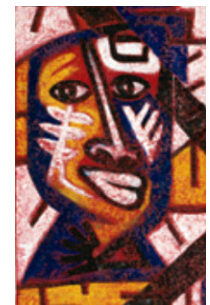
-middenpaneel, 2^e rij, links- **Boerenbedrog**

Dit vriendelijke gezicht lijkt van een boer te zijn. Op het gezicht staan namelijk de tekenen van de landbouw.

Het gezicht kijkt ons vertrouwensvol aan.

In de ogen is echter ook iets triests te zien, alsof hij verschrikkelijk dingen heeft meegemaakt.

Zo kan het gezicht dus ook als masker werken, waarin de ogen de ware gevoelens van de ziel weerspiegelen.

Of is het een masker dat een voorouder representeert? Dat de mens verbindt met zijn verleden?

Gezicht met hagedis -linkerpaneel, 1^e rij, rechts; rechterpaneel 2^e rij, links-

Op de wangen staat een hagedis.

In veel Afrikaanse culturen is de hagedis afgebeeld op gebruiksvoorwerpen, op omslagdoeken en kalebassen en op rituele voorwerpen zoals trommels en tronen.

De hagedis is in West-Afrika een belangrijk symbool van het leven. Ze kan haar huid vernieuwen.

De hagedis koestert zich 's morgens in de eerste warmte van de zonnestralen.

Ze is het symbool van het leven, maar kan ook het symbool van de tweedracht zijn.

Binnen de christelijke kunst is de hagedis het symbool van het gloren van het licht en wordt daarom vaak afgebeeld op kroonluchters.

Op de andere wang -linkerpaneel, 1^e rij, rechts) is een scherpe contour van een mens getekend. Medemensen spelen in het leven een belangrijke rol.

Als sociaal wezen kan een mens niet zonder een ander.

De mens is een relationeel wezen vanaf zijn geboorte.

Zonder anderen vereenzaamt een mens.

De zoektocht naar liefde en erkenning staat op ons gezicht geschreven: zo alleen komt een mens tot leven, komt een mens tot God en komen mensen tot elkaar.

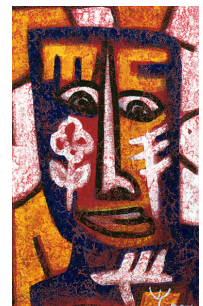
-middenpaneel, 4^e rij, rechts- **Gezicht met bloem**

Dit gezicht drukt bezorgdheid om de ander uit.

Alsof het vraagt: 'Gaaf het wel met je?'

Het drukt tegelijk zelfredzaamheid uit: 'Het zal me wel lukken!'

Op de rechterwang is een bloem getekend en op de andere wang een fantasieteken. Het is zo onlosmakelijk met de gezichtsuitdrukking verbonden dat het sympathiek aandoet.

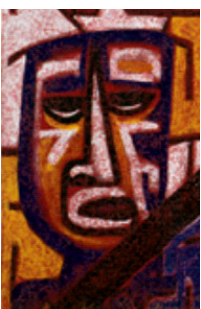

Het is een gezicht om aan te ruiken en om van te genieten.

Het straalt vertrouwen uit. Het is een gezicht dat attent en alert is op de ander.

Met de ogen wijd open die details zien die geen ander waarneemt.

Afstandelijk gezicht -linkerpaneel, 4^e rij, links-

Opvallend in dit gezicht zijn de half geopende ogen en de wijd openstaande mond.

Het gezicht drukt afstandelijkheid en vijandigheid uit.

Het is een gezicht dat weerstand en agressie oproept.

Zonder bijzondere tekens op het gezicht

maakt het een afschrikwekkende indruk.

Komt dat door de grote mond?

Hoe kom je op vreedzame wijze met zo'n gezicht in contact? Hoe ga je om met mensen wier gezicht je niet aanstaat? Mensen die je niet kunt luchten of zien?

Andere elementen op het doek

Het kruis

Het kruis is een oeroud symbool.

Kruispunten zijn plaatsen waar mensen samenkomen en waar ze tot nieuwe besluiten kunnen komen.

In Afrika zijn kruisingen van wegen trefpunten van de voorouders en de levenden.

Dit blauwe kruis doorkruist letterlijk de geordende rijen van de gezichten.

De ontmoeting van het horizontale met het verticale verwijst naar de verbinding tussen leven en dood, vertwijfeling en hoop, vergankelijkheid en eeuwigheid, ook tussen de grootst mogelijke tegenstellingen.

El Loko schilderde het kruis van Jezus.
Het kruis valt als een blauwe schaduw over het doek.
Het zwarte gezicht op het kruis zou Jezus kunnen zijn.
Maar het is geen zwart kruis, geen kruis als teken van de dood.
In verschillende culturen staat een blauw kruis voor opstanding en de belofte van het nieuwe. Daarom is het kruis in beweging: het staat schuin naar boven gericht. Of valt het kruis juist?

Deze beweging doet denken aan het kruis dat Jezus naar Golgotha draagt.
Het brengt dynamiek in de strakke schematische ordening van gezichten.
Dit dynamische kruis geeft aan hoe lastig de weg naar vrede en gerechtigheid is: soms boek je vooruitgang, soms is er sprake van achteruitgang.
Het kruis voegt mensen samen en laat zo de belofte van één gemeenschap zien.
Het kruis vertelt ons dat we onze neus niet moeten ophalen voor andere mensen.
Dit leidt tot uitsluiting en tweedeling. Het is een vorm van menselijke arrogantie.
Mensen die de dupe worden van onze arrogantie worden gedwongen hun kruis alleen te dragen. Hun aanwezigheid wordt niet meer op prijs gesteld.

Jezus is opgestaan om God met mensen te verbinden. Jezus ontmaskert mensen.
Hij houdt ons een spiegel voor en toont ons ons ware gezicht.
Het kruis is de verbindingen tussen de drie luiken en alle gezichten.
Het vertrouwen mag groeien dat in de eigen geweldloosheid een heel andere kracht en macht ruimte kan winnen. Deze ruimte kan omschreven worden als gerechtigheid en vrede. Jezus gaf ons die ruimte om in beweging te komen op weg naar het Rijk van God. Jezus ging ons voor en toonde ons hoe wij door onze naasten te helpen het Rijk Gods waar kunnen maken.
Het doek roept ons op solidair te zijn met alle mensen, ongeacht hun huidskleur, hun geloof of herkomst. Een oproep dus om ons ten dienste te stellen van de ander.
Om in navolging van Jezus ook een kruis op te pakken: *'Wie achter Mij aan wil komen, moet zichzelf verloochenen, zijn kruis opnemen en Mij volgen'*. (Mat. 16,24)

Vredesduif

De kwetsbare vredesduif
is in het geometrische midden van het kruis geplaatst.
Ze is niet zo snel te ontdekken met haar vage contouren
tegen het donkerblauw.

Vrede is nog niet gerealiseerd
en alleen maar te beschrijven als dat wat er nog niet is.

De duif geeft ook betekenis aan het kruis.
Het kruis is niet alleen maar een teken van lijden,
maar ook een teken van verzet tegen het lijden.
Door de vredesduif wordt het kruis een teken van verlossing.

Jezus droeg de naam vredesvorst als eretitel.

De leerlingen van Jezus konden hun oren niet geloven als Jezus sprak over vrede.
Hun land was bezet door de Romeinen.
Zou er vrede komen als de bezetter op de vlucht was gejaagd?

De oren van de leerlingen zaten echter verstopt.
Jezus doelde op een heel andere vrede: wereldwijd, in Gods naam.
De duif is symbool voor Gods Geest.

Boom

Midden op het kruis rechts van de duif staat een boom:
de paradijselijke boom van kennis van goed en kwaad. (Gen. 2,16)

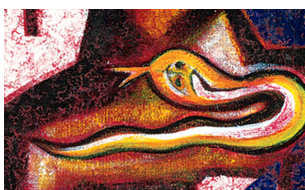
De boom is een bijbels symbool
voor een plek waar vrede en gerechtigheid heerst.

De boom drukt het verlangen van mensen uit
naar een plek waar je thuis bent.
Een plaats waar geen ellende, pijn of verdriet is.
De boom die een mens beschutting en schaduw geeft.

De boom scheidt de slang van de duif.

Slang

Rechts van de stam van de boom kronkelt een slang (Gen.3):
de weg naar de vrede is nog steeds niet zonder gevaar.

De slang die 'Eva' verleidde
om de vruchten van de boom te proeven.

De slang is een waarschuwing, dat we niet alles wat een ander zegt
ogenblikkelijk moeten geloven. Wees op je hoede voor bedriegers.

Kosmische tekens

De kosmische letters -de 'puzzelstukjes'-, waarmee de ondergrond van het doek is versierd, zijn universele tekens, die een wereldomvattende dialoog mogelijk maken.

Deze letters hebben geen specifieke betekenis.

Ze nodigen uit om de dialoog met elkaar te beginnen. Ze zijn als een wereldtaal.

De taal waarmee mensen communiceren los van de eigen taal, die ze spreken.

Ondanks dat mensen verschillende talen spreken, kunnen ze elkaar toch verstaan en elkaar toch begrijpen. Ze doen denken aan het Pinksterfeest: iedereen verstaat elkaar.

Het is een taal die afstanden en tegenstellingen overbrugt.

Het is een taal die mensen bindt en niet meer scheidt.

Wie zichzelf blindstaart op zijn eigen gelijk, zal nooit geraakt kunnen worden door het gezicht van de ander; zal nooit verstaan wat een ander te zeggen heeft.

Tallose malen ging Jezus in discussie met de Farizeeën, hogepriesters en schriftgeleerden, maar ze verstonden hem niet. Een open dialoog was onmogelijk, omdat zij gevangen zaten in een web van wetten en regels.

Als ogen open gaan, zullen monden woorden van vrede spreken.

De tekens en de symbolen zijn in hun eenvoud behulpzame wegwijzers om vreedzaam met elkaar om te gaan.

Ze leren ons dat we niet alleen maar moeten luisteren naar de woorden van mensen, maar dat we deze woorden moeten leren verstaan

tegen de achtergrond van de cultuur en de mimiek waarmee ze uitgesproken worden.

Mensen communiceren met heel hun lichaam.

Deze kosmische tekens zijn in twee kleuren geschilderd: okergeel en wit.

Daarmee geeft de schilder aan, dat hij recht wil doen aan zowel het verleden en de traditie als aan de huidige tijd.

De kunstenaar

El -Eddo Lucien- Loko werd geboren in 1950 in Pédakondji, een klein dorp in Togo -voormalige Duitse kolonie-.

Togo is een land aan de westkust van Afrika en ligt ingeklemd tussen Ghana, Benin, Burkino Faso en de Golf van Guinee.

Het land is ongeveer 150 kilometer breed en 600 kilometer lang en heeft een tropisch klimaat.

Van 1965-1968 volgt hij de opleiding voor textielformgeving in Accra te Ghana.

Op 21-jarige leeftijd komt hij naar Düsseldorf om de kunstacademie te volgen.

Het is een moeilijke tijd om als buitenlander in Duitsland te verblijven: *‘Je bent en blijft een buitenlander, een ongewenste’*.

Hij rondde zijn studie in 1977 af en wordt daarom in 1978 Duitsland uitgewezen. Tegenwoordig leeft en werkt hij, behalve in Togo, ook af en toe in Duitsland.

In de jaren die volgden, bekwaamt El Loko zich in allerlei technieken: houtsnijwerk, collagetechniek, een zelfontwikkelde dubbelondergrond schildertechniek, maskers en muurreliëfs.

In zijn talrijke kunstwerken maakt hij gebruik van allerlei voorwerpen en thema's uit de directe omgeving. Uit zijn kleurcomposities blijkt steeds weer zijn Afrikaanse achtergrond, de voorliefde voor de terra tinten en oker.

Zijn kunst is een onderdeel van het gewone leven, de natuur en de wereld. Hij werkt uitsluitend figuratief.

Zijn werk opent een bonte wereld aan verhalen over dieren en fantasiefiguren, aan geometrische en zakelijke vormen.

Hij ziet zichzelf als een bruggenbouwer, die een verbinding tussen de Afrikaanse cultuur en spiritualiteit en die van Europa tot stand wil brengen.

De voormalige leermeester van Joseph Beuys leeft en werkt tegenwoordig in Togo en in Duitsland.

Hij baseert zijn kunst dan ook op de kunststromingen van het Europa van de 20^e en 21^e eeuw en de collectieve herinneringen aan Afrika, zoals die voortleven in de mythen en verhalen van de verschillende volkeren.

Daarnaast wordt zijn kunst gekenmerkt door een christelijke grondhouding.
Talrijke onderscheidingen, studies in Afrika en Europa
en internationale tentoonstellingen zijn tekenend voor de weg die hij al is gegaan.

*‘De wereld moet niet blijven zoals ze is’,
deze woorden van Beuys zijn ook voor El Loko maatgevend.*

Kunst prikkelt het denken en biedt daarmee hulp
bij de heroriëntering op het leven en de samenleving.
Er zijn mensen nodig die de wereld willen veranderen.
Iedere mens kan zijn ‘gezicht’ laten zien.

Het doek heeft de vorm van een drieluik.
Pas wanneer de drie delen samenkomen, ontvouwt zich de totaliteit.
De kunstenaar verwijst hiermee naar de kerk:
pas als alle vrouwen en mannen van een geloofsgemeenschap eendrachtig zijn,
dan kan een gemeente gevormd worden.

En pas als iedereen zich ziet als behorend tot een groter geheel,
kan de wereldkerk haar vredesmissie voor de ene wereld tot uitvoering brengen.

In een toelichting zegt El Loko zelf over dit doek:
*‘Geen mens in deze wereld is gelijk aan de ander.
Het is fascinerend, dat er tussen de zes miljard mensen
geen gezicht bestaat dat een exacte kopie is van een ander.
Wat een rijkdom!’*

*Als ik naar mijn afbeeldingen kijk, dan lijkt ook daar geen gezicht op een ander.
Ik wil met mijn ‘wereldgezichten’ de aandacht op dit fenomeen vestigen.*

*Door het snel aan elkaar voorbijgaan in het dagelijkse leven,
nemen we dat normaal gesproken niet waar.
In mijn afbeeldingen laat ik deze ‘wereldgezichten’
vaak door een venster naar deze wereld kijken’.*

El Loko ziet het als zijn taak
om verbindingen tussen culturen te leggen.

Hij zegt daarover:
*‘Ik sta tussen twee stoelen,
voortdurend in de positie
om van de ene op de andere stoel te gaan zitten.*

*Die soevereine houding,
staand tussen de beide stoelen,
is een wereldopenend perspectief’.*

In al zijn werk
luistert hij hiervoor naar zijn innerlijke stem,
die hij verbindt
met klanken van zijn geboorteland en van elders.
Zo wordt door kunst meer gecommuniceerd dan woorden kunnen zeggen.

Nog enkele van zijn vele werken:

1972 - Het Festival
Een houtsnede uit zijn academitijd

Ong. 1968 - Kinderen van God
Olieverfschilderij

1992 - De Slang - Kosmische tekens
Collage met papier en pigment op neteldoek

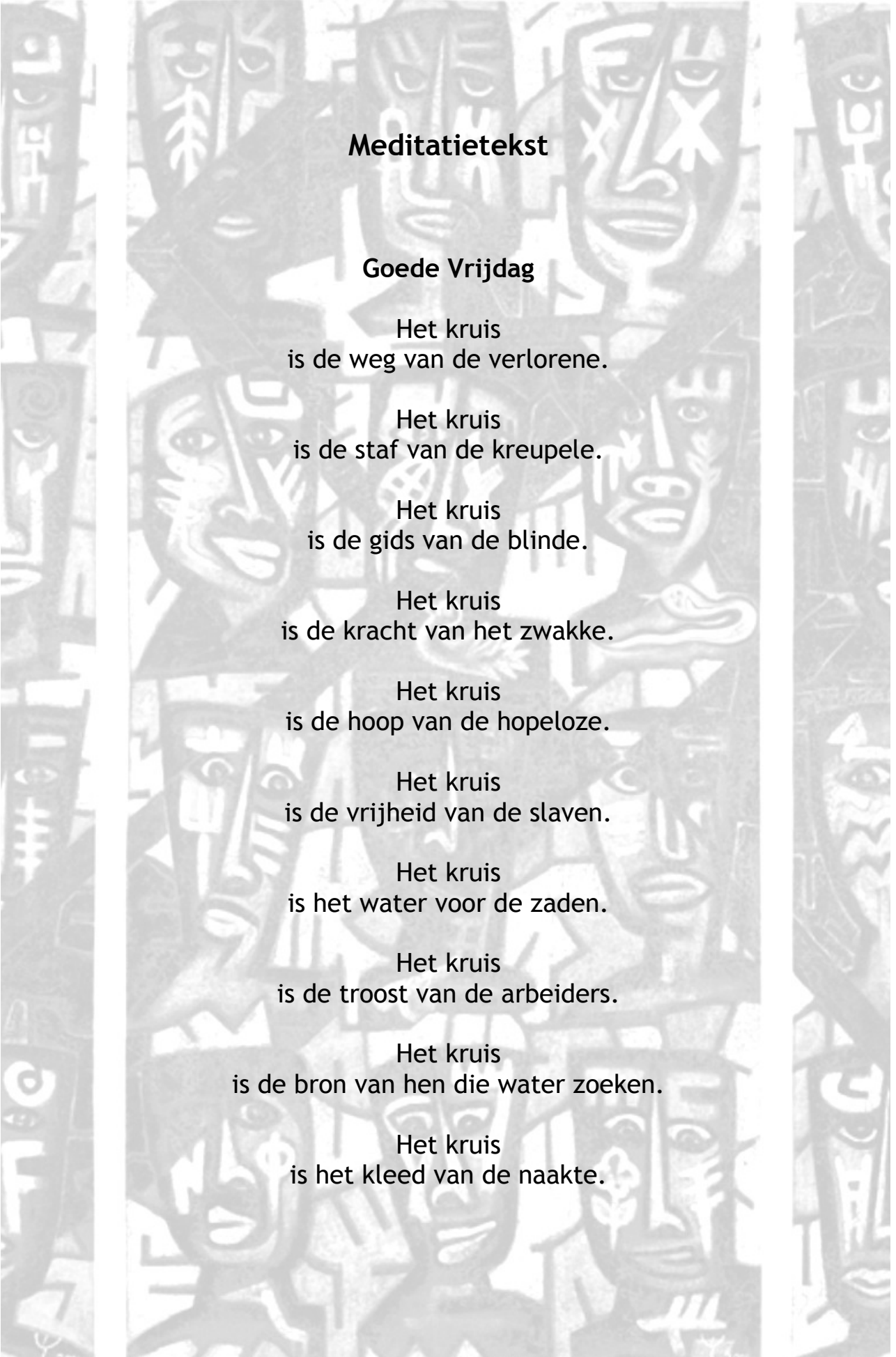

2006 - Het Eeuwige Masker
50 foto's met acrylverf

Ik heb Afrika niet vermoord
Opstelling

Meditatietekst

Goede Vrijdag

Het kruis
is de weg van de verlorene.

Het kruis
is de staf van de kreupele.

Het kruis
is de gids van de blinde.

Het kruis
is de kracht van het zwakke.

Het kruis
is de hoop van de hopeloze.

Het kruis
is de vrijheid van de slaven.

Het kruis
is het water voor de zaden.

Het kruis
is de troost van de arbeiders.

Het kruis
is de bron van hen die water zoeken.

Het kruis
is het kleet van de naakte.